

Караульна К.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К. Б.)

студентка V курсу історичного факультету

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Петро Григоренко: шлях до дисидентства

Я прожил долгую и сложную жизнь, пережил времена смутные, бурлящие и жуткие, видел смерть, разрушения и пробуждение, встречался с множеством людей, искал, увлекался, заблуждался и прозревал, жил людьми и для людей...

Народився Петро Григоренко 16 жовтня 1907 року на Україні – село Борисівка, Приморського району Запорізької області. Виростав без матері, вона померла, коли йому виповнилось три роки. Батько виховував своїх синів у надзвичайній суворості, Петро Григоренко згадував його так: «Батько був завжди похмурий, з чорною густою бородою...я його боявся» [3, с. 2].

Влітку 1914 року, коли в розмірене, трудове життя жителів села, в якому жив П. Григоренко, як і для всієї Російської імперії прийшла війна, його батько змушений був піти у рекрути. В роки Першої світової війни П. Григоренко вступив до школи, проте це були не найкращі часи його дитинства, про ці роки він пише: «В силу того, що я зростаю одинаком, друзів в класі в мене не було. Та і сходитись з хлопцями я не міг. Був дуже сором'язливим. Разом з тим в моїй зовнішності було дещо смішне, так як я був рудий, а лице повністю вкрито веснянками. Хлопці в класі були старші на декілька років. До того ж я не по віку був маленьким і слабким. Ну, а діти, як відомо схильні до того, щоб познущатись над тими, хто слабше, особливо, якщо у них є якісь смішні риси» [3, с. 8].

Весною 1918 року П. Григоренко закінчив сільську школу, після цього він був рекомендований до вступу в реальне училище в місті Ногайськ (Приморськ). Екзамени були здані на відмінно, і 1 вересня 1918 року він приступив до навчання [3, с. 22]. Під час навчання в училищі П. Григоренко вперше зіткнувся з акцією знищення євреїв. В найближчому часі він був виключений із училища за участь у бійці. Реальна причина цього була названа Директором реального училища батюшці, отцю Владимиру за проханням дядька Петра Григоровича: «...це зроблено за розпорядженням комендатури, якій звідкись стало відомо, що один із реалістів вступився за «жида» [3, с. 27].

В цей час йшла війна за українську незалежність, але в Приморському краї про українські національні рухи було майже нічого не відомо. Більшість населення не відрізняло Центральної Ради від уряду Скоропадського. Тому ці події не надто вплинули на світогляд П. Григоренка [3, с. 29].

В кінці березня 1921 року в Ногайську, на місці реального училища відкривалась 1 Трудова семилітня школа, куди і повернувся на навчання П. Григоренко. Зі спогадів Петра Григоровича на той час, уже всі забули недавні криваві терори червоних і, як він зазначає розходжень з владою у нього не було: «Влада була наша, рідна, і я був відданий їй всією душею». В цей час він за допомогою свого знайомого, який поручився за П. Григоровича вступав до комсомолу.

Через нудьгу на навчанні П. Григоренко влаштується помічником слюсаря в депо паровозів. Але тут з'явилися проблеми з навчанням, важко було все встигати і він їде на Донбас, щоб повністю поринути в роботу. Працюючи, де прийдеться, іноді не маючи і хлібу, жив Петро Григорович, аж до зустрічі з молодим хлопцем Сергієм, з яким вони разом влаштувались на металургійний завод міста Сталіно (нині Донецьк). Потім була робота політрука в Першій трудовій школі, але старих зв'язків Петро Григорович не втрачав, партія високо оцінювала його роботу і він був обраний секретарем комсомолу. Сам Петро Григоренко згадує цей час, як пору великих справ, бо всі як зачаровані виконували великі задачі Сталіна.

Але це співпадає і з часом який він згадує так: «Понеслась наді мною і буря найогидніших людських пристрастей - боротьба за владу» [3, с. 56].

У вересні 1929 р. вже четвертокурсник П. Григоренко отримує направлення в Харківський технологічний інститут. Але перебування тут було неприємним для Петра Григоровича, він хотів покинути інститут, проте йому пригрозили, що в цьому раз він лишиться свого партійного квитка. Як говорить сам Григоренко, то він вважав, що тепер кришка над ним закрилась і він не міг нічого зробити, довелося терпіти, тому що виконання без будь-яких обговорень наказів партії було природнім для нього.

Влітку 1930 р. стався певний перелом у сприйнятті Григоренком ЦК КП(б)У, перші передвісники майбутнього голоду, звучали в словах комуністів, хоча тоді, можливо, цьому не надавали значення, не розуміли, що це означає, коли народ називали ворогом, який хоче задушити радянську владу. Згодом Петру Григоровичу стане зрозуміло, що це були перші дзвіночки, але як він писав сам, вузькість його поглядів не дала йому розпізнати загрозу. Сам період 1932-1933 р. він переживав у Москві, навчаючись у військово-технічній академії [3, с. 66].

Великі зміни в житті Петра Григоровича сталися у передвоєнні роки –це був час особливого кар'єрного зльоту Григоренко. Ні для кого не секрет, що тоді було репресовано 95% радянського офіцерського корпусу. Звільнені посади займали ті, хто володів мінімальною військовою освітою. До початку війни Григоренко потрапив в штаб Далекосхідного фронту, а тому 1941-1943 рр. провів у тилу, в Хабаровську.

Лише в грудні 1943 р. штабіст Григоренко потрапив на фронт. Але через кілька днів всі вищі офіцери 10-ї армії були репресовані. Всі, за винятком Григоренко. Петро Григорович був чоловік досвідчений і незабаром вже став начальником штабу дивізії 4-го Українського фронту [4, с. 1]. З 1945-го Григоренко викладав у Військовій академії імені Фрунзе. Саме тоді й трапився епізод, який перевернув усе його життя. У спогадах він напише: «Це був найжахливіший момент мого життя. Але це був і мій зоряний час». Цього ж року він отримує звання генерала, але як з'ясується, в подальшому, це не означало, що його «неправильні» для партії висловлювання зійдуть йому з рук. 7 вересня 1961 р. [1, с. 1]. Григоренко мав виступати на партійній конференції Ленінського району Москви, на яку був делегований парторганізацією академії. Обговорювався проект нової Програми партії, яка, крім іншого, передбачала побудову комунізму в СРСР за 20 років. Був би такий собі ординарний генеральський виступ — із загальним схваленням та деякими пропозиціями. Та генерал виступив дуже нестандартно. Григоренко почав критикувати політику Микити Хрущова, попередив, що назріває новий культ особи Хрущова, що в партії процвітають кар'єризм, безпринципність та інші негативні явища, про які не заведено говорити вголос. Прямо під час конференції делегати засудили виступ Григоренка [2, с. 140].

Новохатько А.В.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К. Б.)

студентка V курсу історичного факультету

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Правозахисна діяльність Семена Глузмана

Історія нашої держави має славних представників, котрі упродовж багатьох століть вкладали невтомну працю, щоб Україна постала і утвердилась. До таких по праву належить і Семен Глузман — громадський діяч, правозахисник, публіцист, колишній політ'язень та дисидент. Сам Семен Фішельович говорить про себе так: «Я взагалі лікар-психіатр. Але в проміжках між початком професії та її продовженням мав десятирічні ув'язнення в місцях позбавлення волі. Я був так званим дисидентом». Пояснює він це тим, що «чим більше помирає